

Folkbibliotek och vuxenutbildning

Rapport till KUR för år 1

Fakta om länet

I Dalarnas län ingår 15 kommuner. Här finns Högskolan Dalarna som är uppdelad på två orter, Falun och Borlänge. Länet har sex folkhögskolor, varav fyra ligger i projektkommunerna. Lärcentra finns i alla kommuner. Några kommunbibliotek har av egen kraft och/eller tillsammans med andra organisationer under året inrättat studieplatser på sina bibliotek. Falu stadsbibliotek skall renoveras och byggas om och bibliotekets profil kommer att bli som studiebibliotek.

Inriktning år 1

Det första årets arbete har bl a koncentrerats till:

- att lära känna projektkommunerna
- att lära känna länet
- att få kontakt med och delta i olika grupperingar inom bibliotek och/eller lärande
- att initiera en användarenkät
- att sätta samman en bibliotekspedagogikkurs
- att titta på inköp/fjärrlånebeställningar av kurslitteratur
- att arbeta med nättjänster

Inledning

Projektet startade den 1 november 2002 då en projektledare anställdes. I projektet deltar fyra av Dalarnas läns 15 kommuner - Falun, Borlänge, Malung och Leksand. De resultat och erfarenheter som kommer ur projektet sprids även till de andra kommunerna i länet.

Tanken med projektet är att arbeta med biblioteksutveckling utifrån samhällets och medborgarnas behov. Följande syften har formulerats för projektet:

- Förbättra bibliotekens möjligheter att bidra till den regionala viljan att höja utbildningsnivån och öka livskvaliteten hos människorna i Dalarna.
- Erbjuda folkbibliotekens öppna och tillgängliga rum som en social mötesplats och en god studiemiljö för medborgarna.
- Tillmötesgå bibliotekens efterfrågan på stöd och handledning för att hjälpa dem att på bästa sätt organisera sig att vara strategiska med sina resurser.
- Bygga ett nätverk i regionen och i kommunerna mellan utbildningsanordnare, pedagoger och olika sorters bibliotek för en framåtsyftande dialog, som leder till samverkan och ger insikt om varandras olika roller.
- Erbjud a adekvat vägledning, information och media på biblioteken som stöder invånarna i deras individuella utvecklingsprocesser.
- Öka bibliotekspersonalens kompetens och verka för pedagoger i biblioteken.

Från dessa syften har följande mål brutits ut:

- Skapa ett nätverk för kommunbiblioteken att utbyta erfarenheter i.

- Skapa ett nätverk för utbildningsanordnare, pedagoger och olika sorters bibliotek.
- Få kännedom om det kursutbud som erbjuds inom formellt och icke-formellt lärande i den egna kommunen.
- Ta fram förteckningar på ett basbestånd av studielitteratur och efterfrågade titlar.
- Få kännedom om vilket material som finns på Internet och om nättjänster.
- Få kompetens i pedagogik och kännedom om problembaserat lärande.
- Pröva olika former av användarutbildning.
- Inhämta kunskap om hur man arbetar på andra håll i landet.
- Inventera de studerandes behov.
- Inventera kommunens samlade utbud och bibliotekens alla resurser.
- Synliggöra bibliotekets alla resurser.

Rapporten kommer dels att ta upp det som hänt under respektive rubrik, dels peka på de områden som vi kommer att fokusera på under projektår 2.

Skapa ett nätverk för kommunbiblioteken att utbyta erfarenheter i

Under året har det hållits ett antal möten initierade av Länsbiblioteket inom dess olika ansvarsområden. T ex möte med socialbiblioteksansvariga, regional filialträff, träff för gymnasiebibliotekarier. På dessa möten har projektet fått en avsatt tid för presentation och diskussion. Tanken har varit att vuxnas lärande skall vara/bli en naturlig punkt på dagordningen på de möten som Länsbiblioteket anordnar.

Inför år 2

Utifrån de erfarenheter vi har dragit från de deltagande kommunbiblioteken anser vi att det behövs en kontinuerlig dialog biblioteken emellan och inom personalgrupperna. Det är viktigt att visa fram goda exempel från länet där samarbete över förvaltningsgränserna ger resultat. Detta bör inspirera andra att arbeta i samma anda. Under år 2 behöver vi mer strukturerat samla kommunbiblioteken för att samtala om hur man strategiskt kan stärka sin position i kommunen.

Skapa ett nätverk för utbildningsanordnare, pedagoger och olika sorters bibliotek

I dagsläget finns det inget fungerande nätverk mellan ovanstående olika aktörer. Det existerar dock ett erfarenhetsutbyte mellan folkbiblioteken i länet och högskolebiblioteket. För att få ingång en diskussion och ett annat förhållningssätt till de vuxenstuderande tror vi att det är nödvändigt att få igång denna typen av större nätverk. Som det är nu har det enbart varit punktinsatser i respektive kommun för att få kontakt med olika utbildningsanordnare. Samarbete i högre grad skulle vara fruktbart för alla inblandade parter.

Inför år 2

Förändringklimatet hos de deltagande kommunbiblioteken är inte gynnsamt för att starta den här typen av nätverk ännu.

Få kännedom om det kursutbud som erbjuds inom formellt och icke-formellt lärande i den egna kommunen

I samband med enkätundersökningen under hösten har de deltagande kommunbiblioteken gjort en inventering i respektive kommun om vilka som anordnar utbildningar var, när och hur. Denna inventering är tänkt att bli en naturlig del i biblioteksverksamheten varje år för att få kunskap om vilka utbildningar som bedrivs i bibliotekets närmiljö.

Inför år 2

Inventeringen skall bearbetas samt i en del kommuner eventuellt kompletteras. Detta beror på att man på en del håll från början inkluderade studieförbund och folkhögskolor, på andra håll gjorde man inte det.

Ta fram förteckningar på ett basbestånd av studielitteratur och efterfrågade titlar

Under perioderna januari-februari samt augusti-september 2003 har alla fjärrlånebeställningar, som kommer till länsbiblioteket, av kurslitteratur samlats in. Redovisning för den första perioden har gjorts, och då även till de andra kommunbiblioteken i länet. Meningen med insamlingen av materialet är att se mängden samt fördelningen och även länsbibliotekets roll i det hela. Något som inte syns i denna sammanställning är det bestånd av kurslitteratur som kommunbiblioteken redan har och lånar av varandra.

Analysen visar bl a vilka kommunbibliotek som gör beställningar och hur beställningarna fördelar sig per signum. Utifrån detta kan man arbeta vidare med inköspolicy, dvs inom vilka ämnesområden som länsbibliotek behöver utöka beståndet.

Länsbiblioteket har under året tagit initiativ till att starta en "Dalsök", dvs en katalog som söker i länets 15 bibliotekskataloger samtidigt. Vad detta kommer att få för effekt för fjärrlånebeställningar inom länet återstår att se. Främst ses det dock som ett instrument att lokalisera kurslitteratur.

Inför år 2

För att få ett bra underlag kommer denna insamling att ske även för januari-februari samt augusti-september för år 2004. Utifrån underlaget ska en sammanställning ske av frekvent studielitteratur som biblioteken bör ha i sitt bestånd. Denna skall finnas tillgänglig på länsbibliotekets hemsida.

Få kännedom om vilket material som finns på Internet och om nättjänster

I januari 2003 skickades en enkät ut till biblioteken för att ta reda på vilka nättjänster man utnyttjar och hur man såg på framtiden. Vilka nya databaser var man intresserad av, vilken typ av utbildning efterfrågades, vad önskade man att länsbiblioteket skulle erbjuda, osv. Under våren startade projektledaren och mediekonsulenten en "turné" till länets bibliotek för att diskutera nättjänster. Den har fortsatt under hösten och avslutas under februari 2004. Vi kommer då att ha besökt länets alla 15 kommuner. Vid dessa möten har vi tagit upp olika frågor som rör nättjänster, bl a: har man publika datorer, tar man betalt för dess användning, hur mark-

nadsför man nättjänster, vilka databaser har man, hur är kompetensen för att använda databaserna?

Länsbiblioteket har också initierat informationssökningskurser. Företaget IT-pedagogerna har hållit ett antal kurser i länet under 2002 och 2003. Detta kommer även att ske under 2004.

Inför år 2

En ny enkät kommer att skickas ut under 2004. Denna gång kompletterad med detaljerade frågor om önskemål om utbildning i olika databaser. Några utbildningar bör kunna komma igång under året.

Få kompetens i pedagogik och kännedom om problembaserat lärande

Vi har haft en arbetsgrupp som har tagit fram innehåll till en kurs i bibliotekspedagogik. Den startar i januari 2004 och kommer att innehålla följande delar (kursinbjudan bifogas):

- Bibliotekets roll i det livslånga lärandet
- Bemötande
- ProblemBaseratLärande
- Lärstilar
- Informationssökningsprocessen
- Informationskompetens
- Biblioteket som lärmiljö

Tanken är att all bibliotekspersonal som vill (i de fyra kommunerna) skall kunna gå. Flera bibliotekschefer har uttryckt önskemål om att all personal ska gå, och då man inte kan hålla stängt på biblioteken önskas en upprepning av kursen under hösten 2004. Totalt är 40 personer anmälda. Kursdagarna skall vara aktiva dagar, dvs deltagarna skall ha chansen att diskutera med varandra och med inbjudna föredragshållare.

Kursen kommer att bestå av fyra olika tillfällen, med ca en månads mellanrum. Den avslutas med ett seminarium dit även personal från andra kommuner och organisationer inom länet är välkomna att delta.

Inför år 2

Dels gäller det att genomföra kursen, dels göra en dubblering hösten 2004 med eventuella ändringar utifrån utvärderingen av kursen.

Seminarieret skall kunna fånga upp de frågeställningar och idéer som framkommit under kursens gång och även genomsyras av det aktiva deltagandet som sker under kursen. Det konkreta innehållet kommer att sammanställas under kursens gång.

Pröva olika former av användarutbildning

Detta är ännu för tidigt att börja med. Vi hoppas att bibliotekspedagogikkursen skall ge en del nya infallsvinklar, men även att vi genom att vara ute på biblioteken kan uppmuntra det arbete man redan gör.

Inhämta kunskap om hur man arbetar på andra håll i landet

Detta är ett ständigt pågående arbete. Projektledaren tipsar om seminarier och konferenser som berör vuxnas lärande. På Länsbibliotekets hemsida har projektet en rubrik och där skall förlöpande annonseras om vad som händer och sker på området.

Även studiebesök som kan inspirera till fortsatt arbete och utvecklande. Eventuellt till närliggande kommuner som ingår i det nationella projektet.

Inför år 2

Vi skall tillsammans med projektet i västra Gästrikland genomföra en dag där deltagarna från bägge projektet får träffas. Det konkreta upplägget kommer att läggas upp av projektledarna i början av januari, men tyngdpunkten skall vara diskussioner. Vi vill att man skall kunna utbyta idéer och berätta om goda exempel.

Inventera de studerandes behov

Under hösten 2003 har en enkät arbetats fram för att undersöka de vuxenstuderandes behov av biblioteksservice. Den har delats ut inom respektive kommun, både till aktiva biblioteksbesökare och vuxenstuderande inom utbildning/folkbildning. Resultatet har inte bearbetats ännu. Vad vi har velat få svar på är var man studerar (t ex högskola, komvux, studieförbund), vilka ämnen man söker information om, fann man informationen, fick man hjälp av bibliotekspersonalen, hur tycker man att användarundervisningen skall vara upplagd, hur ofta besöker man biblioteket?

Inför år 2

Resultaten skall bearbetas och utifrån detta börja en diskussion om hur man kan förändra arbetssättet på kommunbiblioteken så att det passar de vuxenstuderandes behov bättre. Användarperspektivet bör genomsyra verksamheten.

Trots att underlaget till enkäten diskuterades, testades och ändrades visade det sig att elever inom SFI-utbildningen hade svårt att ta till sig enkäten. Vi behöver få in dessa människors synpunkter också, och tillsammans med socialbibliotekskonsulten kommer vi att arbeta vidare.

Inventera kommunens samlade utbud och bibliotekens alla resurser

Inför den ”turné” projektledaren och mediekonsulten genomför under året har en inventering av bibliotekens nättjänster och i förekommande fall de övriga förvaltningarna inom kommunen gjorts. Resultat har presenterats på de möten vi deltagit i.

Inför år 2

En djupare inventering av övriga förvaltningar i kommunerna behöver göras för att eventuellt uppnå samordningseffekter vid beställning av nättjänster. Man skulle också kunna se detta som en marknadsföring av bibliotekets tjänster gentemot tjänstemännen i kommunerna.

Synliggöra bibliotekets alla resurser

Under det första året har personal från länsbiblioteket tillsammans med personal från kommunbiblioteken, eller ensamma, deltagit i en mängd möten:

- Möjlighetsgruppen i Leksands kommun. Där finns representanter från Lärcentrum, kommunbiblioteket, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, fackliga representanter, folkhögskolor m fl. På det första mötet presenterades projektet, vid de andra tillfällena deltar projektledaren som en av deltagarna.
- Kompetensrådet i Leksands kommun. Här deltar kommunalrådet, kommunchefen, bildningsnämndens ordförande, chefen för bildningsförvaltningen, gymnasiechefen samt representanter från Stiftelsen hantverk & utbildning, Studieförbundet, Företagarnas folkhögskola, Sätergläntan, Arbetsförmedlingen, Näringslivskontoret, Företagarföreningen, Lärcentrum, Västanviks folkhögskola och Köpmannaföreningen. Projektledaren och länsbibliotekarien har presenterat projektet samt biblioteksverksamhet i allmänhet på ett möte i november 2003.
- Siljansutbildarna är ett kommunalägt utbildningsföretag för uppdragsutbildning och förmedling av högskoleutbildning på distans. Lokala lärcentra finns i de fem kommuner som äger Siljansutbildarna: Mora, Orsa, Älvdalen, Rättvik och Leksand samt i Malungs kommun. Även kvalificerad yrkesutbildning erbjuds genom Siljansutbildarna. En representant har tagit kontakt med oss under hösten 2002 för att diskutera samarbete med bibliotek.
- Vi har deltagit i två träffar som Skolverket har varit med och anordnat: Infrastruktur för vuxnas lärande i Leksand 030210 samt Vuxnas lärande och en reformerad vuxenutbildning – konsekvenser och möjligheter i Falun 030325.
- Projektledaren är med i nätverket Dalacampus. Här finns deltagare från kommunal vuxenutbildning, folkhögskolor, Högskolan Dalarna, Siljansutbildarna m fl.
- Folkbildningsrådet anordnade den 8 april 2003 ett seminarium på Fornby folkhögskola, Borlänge. Temat var IT som pedagogiskt verktyg. Projektledaren, länsbibliotekarien samt personal från de deltagande kommunbiblioteken deltog i seminariet samt höll i en workshop på eftermiddagen med temat "lärmiljöer och informationskompetens".
- Projektledaren och länsbibliotekarien har samtalat med Alf Johansson, landstingspolitiker i Dalarna om projektet.
- Länsbibliotekarien har deltagit i möten med landstingets regionala utskott samt det regionala kompetensrådet.

Inför år 2

Effekterna av att ha deltagit i dessa möten och grupper stöds genom besök till andra kommunala förvaltningar i projektkommunerna.

Kommentar

Projektarbetet har på ett naturligt sätt blivit en del av länsbibliotekets arbete. Projektledaren har arbetat tätt ihop med mediekonsulenten under året som gått. Det finns inga skarpa gränser mellan de olika verksamhetsområdena i det regionala arbetet. Projektgruppen består förutom av projektledaren, av länsbibliotekarien samt bibliotekskonsulenterna (media- och socialbibliotekskonsulenten). Vi är överens om att detta är ett viktigt område att arbeta tillsammans med. Under år två kommer även samarbetet med socialbibliotekskonsulenten att intensifieras.

Bl a inom området vuxenstuderande med annat modersmål än svenska. från SFI-studerande som inte kunde fylla i enkäten p g a att man använt ett för svårt språk i enkäten.

Problemanalys

I projektarbetet ingår som en viktig del att sätta in projektet i en helhet. Detta kan uppdelas i tre olika delar. För det första vill vi att kommunbiblioteken skall se i vilket sammanhang det här projektet drivs. Med en upprinnelse i EU:s memorandum från år 2000 där man säger att ”det är människorna själva som har de ledande rollerna i kunskapssamhällena”, vidare till Länsstrategin för Dalarnas län, *Med förenade krafter mot år 2007*, där programområdet Utbildning, forskning och utveckling ses som en avgörande fråga för att Dalarna i framtiden framgångsrikt ska hävda sin plats i samspelet med andra regioner. Biblioteken är en av de platser där kultur, människor, utbildning och kunskapssamhället möts.

För det andra är biblioteken en del av den kommunala organisationen och har en viktig roll där. Biblioteken används av en mängd olika kommuninvånare som samtidigt är knutna till andra förvaltningar inom kommunen - barnomsorgen, skolan, äldreomsorgen osv.

För det tredje ingår vuxnas lärande som en del av det livslånga lärandet. Det lärande som startar i småbarnsåldern och fortsätter högt upp i ålderdomen.

Med det som sägs i den första delen vill vi öka förståelsen hos bibliotekspersonalen om den ”kugge” som biblioteken utgör i ”kugghjulet” kunskapssamhället. Att arbeta med vuxnas lärande och folkbibliotek är inte en isolerad företeelse i biblioteksvärlden. Det är tätt ihopkopplat med utbildningsväsendet, näringslivet och samhället. I det perspektivet är det viktigt att lyfta blicken från sina egna lokaler och sin egen kommun.

Den andra delen vill visa på vikten av att se biblioteken som en förvaltning i den egna kommunen som förutom att serva medborgare med litteratur och andra media är en del av kommunens tillväxtpotential. Biblioteket är mer än en fysisk plats idag. Man kan nå många av bibliotekens traditionella tjänster via Internet, men även en hel del nya tjänster. Att visa för andra inom kommunen att vad biblioteket erbjuder idag inte är detsamma som för 20 år sedan, ja inte ens för tio år sedan är viktigt. En otydlig uppfattning i omvärlden om vad biblioteken står för idag är ett hinder för samverkan. De som har möjlighet att ändra på denna uppfattning är bibliotekspersonalen. Biblioteken har anpassat sig efter utvecklingen, men det kvarstår i mångt och mycket ett gammaldags synsätt utifrån. Här behövs initiativ från biblioteksvärlden.

Den sista och tredje delen tar fasta på att det livslånga lärandet sker i biblioteket hela tiden, bland alla åldersgrupper. För att kunna få lusten att lära krävs att man först och främst kan läsa. Den färdigheten grundläggs i skolan men också genom bibliotekets arbete med barn och unga som stimulerar till intresse för läsning och litteratur. Att sätta in det livslånga lärandet i bibliotekets alla verksamhetsområden är en framgångsfaktor i projektet. Öka samarbetet mellan personalgrupper och verksamhetsansvariga. Att använda olika angreppssätt från andra områden för att visa biblioteket, göra användarundervisningar, använda media osv kan vara ett fruktbart sätt att utveckla medarbetarnas intresse för helhetssynen på lärande.

Avslutning

Det finns ett nyckelord i projektet och det är samarbete. Utvidga samarbetet mellan bibliotekspersonalen, samarbetet mellan kommunens förvaltningar, samarbetet mellan kommunen

och aktörer utanför. Sveriges uppbyggnad av välfärden har på ett sätt nått sin kulmen. Det är numer inte fråga om en uppbyggnad utan ett upprätthållande. Med krympande resurser till kommunerna är det en ekonomisk realitet att man måste samarbeta för att utnyttja de offentliga resurserna på bästa sätt. Detta tillsammans med att flera aktörer behöver samverka för att satsningen på det livslånga lärandet skall bli effektivt, gör att projektet har en framtidspotential.

Birgitta Winlöf
Projektledare
2004-01-26